

AVRUPA'NIN ENERJİ KRİZİ İLE İMTİHANI

KIŞ ÖNCESİ TEDBİRLER

VE TÜRKİYE'NİN MUHTEMEL KATKILARI

FURKAN ONUR KAVUKCU

SETA | PERSPEKTİF

EYLÜL 2022 · SAYI 345

- Avrupa'da hızla artan elektrik ve doğal gaz fiyatlarına karşı kıta genelinde alınan kararlar nelerdir?
- Enerji krizi büyük bir ekonomik krize yol açar mı?
- Enerji krizi Avrupa'da gerçekleşecek seçimleri ne kadar etkileyebilir?

GİRİŞ

Avrupa gaz piyasası kıta genelinde gaz dağıtımında oldukça verimli olmasına rağmen karmaşık bir sisteme sahiptir. Rus gazının kesilmesiyle birlikte açığın önemli bir bölümü sıvılaştırılmış doğal gaz (*liquid natural gas*, LNG) ve alternatif tedarikçilerle ikame edilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte artık kırılma noktasına gelen pazar dört ana koordinasyon sorunuyla karşı karşıyadır: i) doğal gaz depolarının yeniden doldurulması, ii) gaz kullanımında zorunlu tasarruf, iii) yeni tedarikçi arayışı ve iv) gaz akışında sürekliliğin sağlanması. Bu durum Avrupa Birliği'nde (AB) hem ulusal hem de uluslararası müdahaleler gerektirmiştir.¹

2021 yazında enerji fiyatları artmaya başladığında Avrupa hükümetleri tarafından haneleri ve işletmeleri kısmen korumaya yönelik önlemler alınmıştır. Başlangıçta geçici bir sorun olduğu varsayılan bir sıkıntıya geçici bir çözüm olarak tasarlanan bu önlemler gittikçe büyümüş ve yapısal hale gelmiştir. Avrupa

hükümetleri şimdiden 230 milyar avrodan fazla harcama yapmış; farklı şekillerde planladıkları yardımları şirketlere ve vatandaşlara ulaştırmıştır. Vergi indirimlerinin uygulanması ve tüketicilere destek gibi konularda ortak yaklaşım belirlenmiş ancak uygulamada hem nicel hem de nitel açıdan farklılıklar görülmüştür. Nicel perspektiften bakıldığında Eylül 2021'den bu yana hükümet müdahalelerinin ülkelerin gayrisafi yurt içi hasılasının (GSYH) yüzde 0,1 ile 3,6'sını kapsadığı görülmektedir.²

AVRUPA GENELİNDE ALINAN KARARLAR

Rusya'nın Avrupa'ya Kuzey Akım boru hattından doğal gaz sevkiyatını süresiz olarak kesmesinin ardından AB üyesi ülkelerin enerji bakanları hızla artan elektrik ve doğal gaz fiyatlarına karşı alınacak yeni tedbirleri belirlemek üzere Eylül'ün ikinci haftası bir araya gelmiştir.

Avrupa Enerji Bakanları Toplantısı'nda dört temel konuya odaklanılmıştır: i) düşük üretim maliyet-

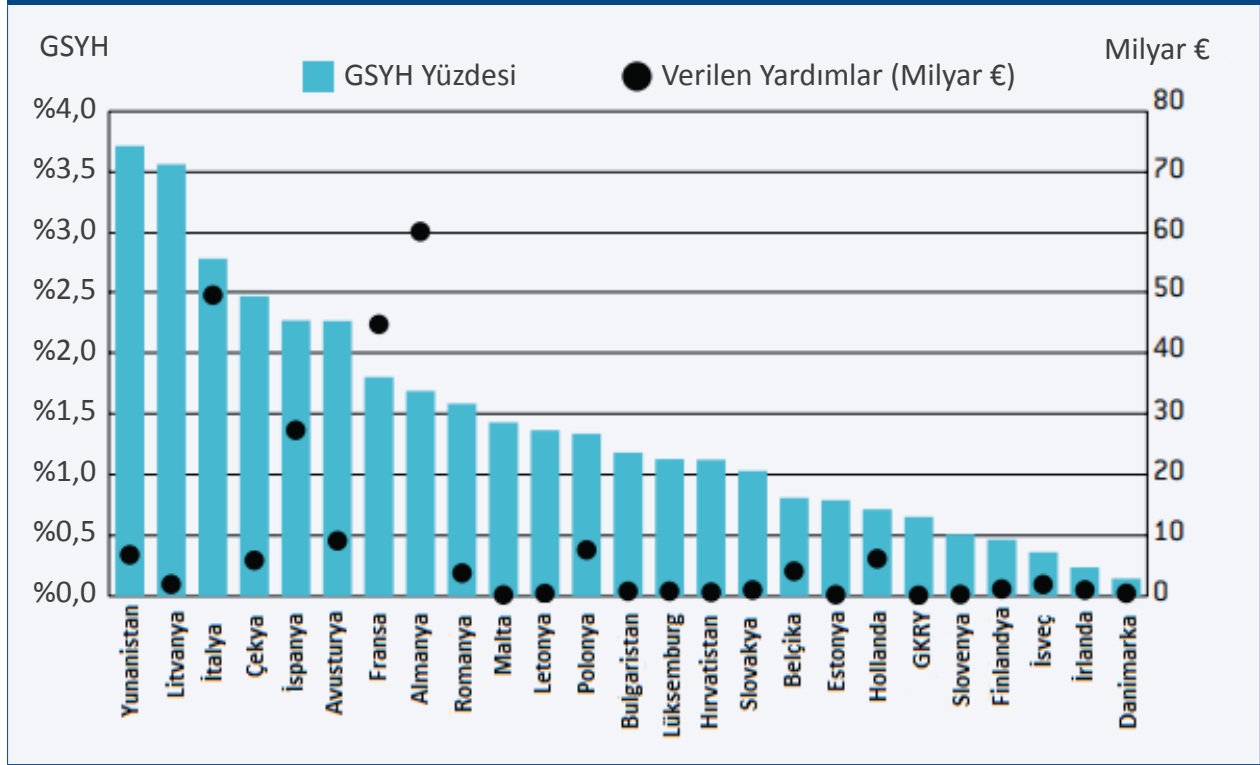
¹ Ben McWilliams, Giovanni Sgaravatti, Simone Tagliapietra ve Georg Zachmann, "A Grand Bargain to Steer Through the European Union's Energy Crisis", *Bruegel*, Sayı: 14, (Eylül 2022), s. 3-4.

² McWilliams vd., "A Grand Bargain to Steer Through the European Union's Energy Crisis", s. 13-14.

FURKAN ONUR KAVUKCU

Brüksel Saint Louis Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nden mezun olan Kavukcu, Université Libre de Bruxelles'de Siyasal Bilimler dalında ilk yüksek lisansını, sonrasında ise Saint Louis Üniversitesi'nde Avrupa Birliği Entegrasyonu dalında ikinci yüksek lisansını tamamlamıştır. SETA Brüksel'de araştırma asistanı olarak görev yapan Kavukcu, Fransızca ve İngilizce bilmektedir.

GRAFİK 1. AB ÜLKELERİNİN ENERJİ KRİZİ KARŞISINDA VERDİĞİ YARDIMLAR (MİLYAR AVRO)

Kaynak: McWilliams vd., "A Grand Bargain to Steer Through the European Union's Energy Crisis", s. 14.

leri nedeniyle elektrik üreticilerinin artan gelirlerinin sınırlandırılması, ii) gazda olası bir fiyat sınırı, iii) AB genelinde koordineli olarak elektrik talebini azaltma önlemleri, iv) likidite azalması sorununu çözmeye yardımcı olacak önlemler.³

Toplantının ardından Avrupalı bakanlar kıtanın kışa hazır olduğunu belirtmiştir. Özellikle gaz depolarının dolu olduğu ve gerektiğinde dayanışma ruhu içinde paylaşımda bulunulacağını altı çizilmiştir. Tedarik kaynaklarını çeşitlendirerek bu kış gaz talebini yüzde 15 oranında azaltmayı taahhüt eden bakanlar yılda yaklaşık 400 milyar metreküp gaz tüketen AB ülkelerinin yıllık 45 milyar metreküp daha az gaz kullanmasını hedeflemiştir. Son olarak yer altı gaz rezervlerinin gaz depolama yönetmeliğinde belirlenen 1

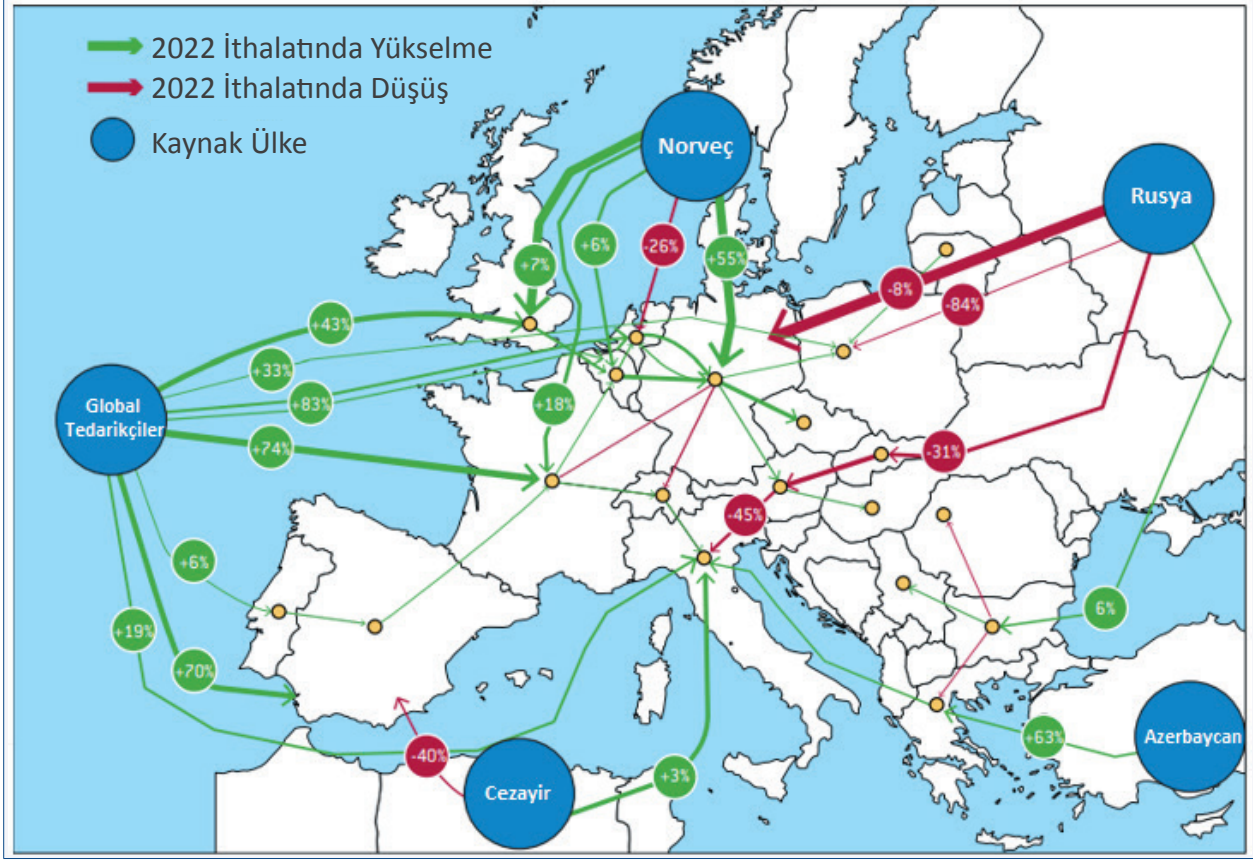
Kasım'dan çok daha önce yüzde 82,5 oranında doldurulduğu açıklanmıştır.⁴

Geçtiğimiz günlerde ise Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen, Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu'nda Komisyon'un icraatlarını ve bir sonraki yıl için önceliklerini anlattığı geleneksel "Birliğin Durumu" konuşmasını yapmıştır. Enerjide likidite konusunda ciddi sorunlara neden olan teminat sağlanması noktasında adım atılacağını vurgulayan Ursula von der Leyen doğal gaz depolarının doluluk seviyesinin yüzde 80'i aştığını belirtirken hedeflenen oranı geçtiklerini ancak bunun yeterli olmayacağını itiraf etmiştir. Doğal gaz konusunda Nijerya, Norveç ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi güvenilir tedarikçilere yönelmeleri gerektiğini belirten von der Leyen, Avrupa'nın LNG ithalatının yüzde 70 oranının-

3 "Extraordinary TTE (Energy) Council Meeting of 9 September 2022", AB Konseyi, 9 Eylül 2022, <https://www.consilium.europa.eu/media/58929/presidency-summary-220909.pdf>, (Erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

4 "Energy Prices and Security of Supply", AB Konseyi, <https://www.consilium.europa.eu/fr/policies/energy-prices-and-security-of-supply>, (Erişim tarihi: 14 Eylül 2022).

HARİTA 1. AVRUPA'NIN DOĞAL GAZ İTHALATINDA YAŞANAN DEĞİŞİKLİKLER (2022)*

Kaynak: McWilliams vd., "A Grand Bargain to Steer Through the European Union's Energy Crisis", s. 3.
* 2021 ithalatları baz alınmıştır.

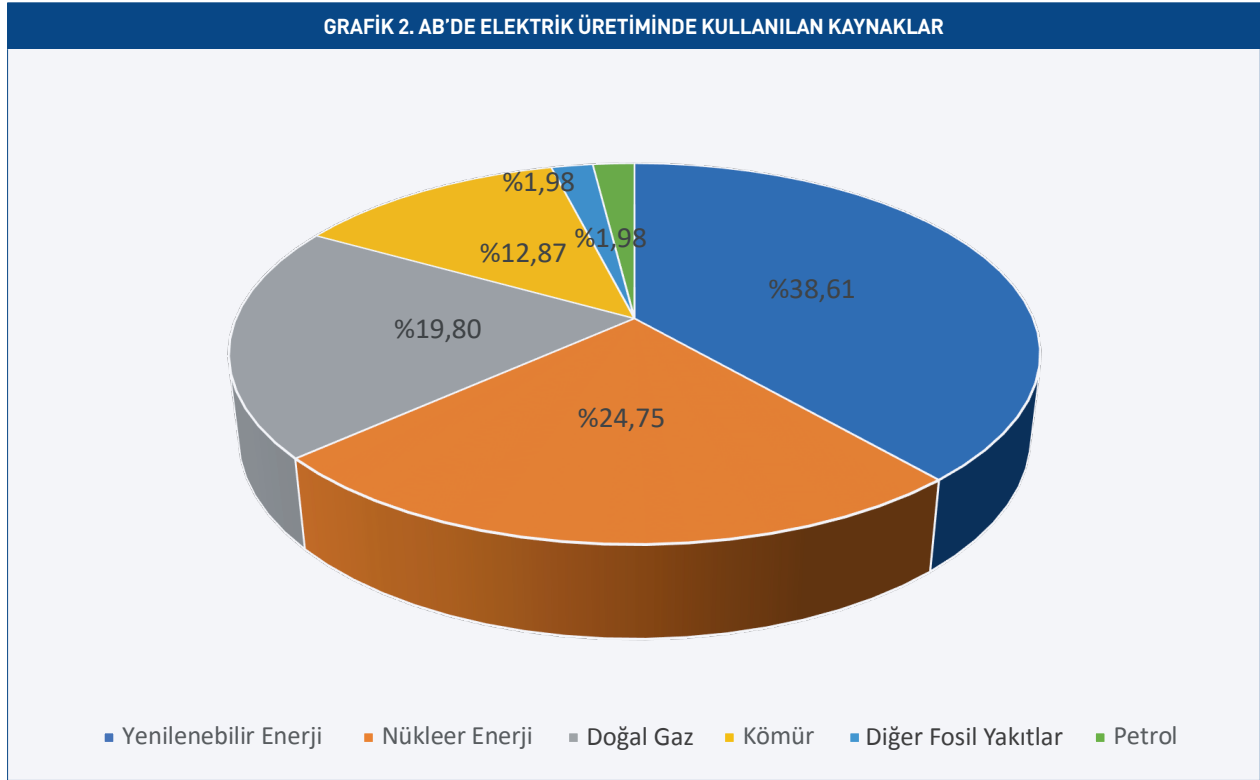
da arttığını belirtmiştir. Ayrıca geçen yıl ithal edilen gazın yüzde 40'ının Rusya'dan alındığını fakat bu oranın günümüzde yüzde 9'a indiğini aktarmıştır.

ENERJİ FİYATLARINDA YAŞANAN ARTIŞ VE SEKTÖRDE OLUŞAN OLAĞANÜSTÜ KAZANCA KARŞI TEDBİRLER

Belirtildiği üzere Avrupa doğal gazın büyük bir çoğunluğunu Rusya'dan almaktadır. Rus gazı ithalatının kesilmesi doğal olarak AB'de doğal gaz faturalarını derinden etkilemektedir. Rusya'dan Avrupa'ya elektrik enerjisi ithali olmamasına rağmen elektrik fiyatlarının da bu denli yükselmesi bazı kesimler tarafından merak konusu olmuştur. Birçok ülkede gaz ve elektrik enerjisi fiyatları birbirini oldukça etkilemektedir. Kömür, nükleer, hidroelektrik, rüzgar ve güneş gibi elektrik

üretmenin pek çok kaynağı olmasına rağmen doğal gazın fiyatı elektrik fiyatlarının belirlenmesinde büyük ölçüde etkilidir. Doğal gaz Avrupa elektrik piyasasının itici gücüdür. Bu ilişki Avrupa'yı Rusya'nın doğal gaz kesintilerine karşı daha savunmasız hale getirmektedir. Yüksek miktarlarda doğal gaz fazlasına sahip olan ABD'nin aksine Avrupa ihtiyacı olan doğal gazın büyük kısmını ithal etmek zorundadır.

Bu gerçekler ve son bir yılda yaşananlar üzerine elektrik piyasasında derin ve kapsamlı bir reform yapılacağını belirten Ursula von der Leyen yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirileceğini ve hidrojen piyasasına önemli yatırımlar yapılacağını söylemiştir. Ayrıca düşük maliyetle enerji üreten şirketlerin son dönemde fazlasıyla yüksek kar elde ettiklerini belirten von der Leyen bu karlara üst sınır uygulanacağını

Kaynak: “Complete Energy Balances”, Eurostat, (2020), https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NRG_BAL_C__custom_1970141/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=d9edf51f-af56-42e2-a7f5-c8debed97494, (Erişim tarihi: 14 Eylül 2022).

ve bu sayede 140 milyar avro ek gelir elde edileceğini dile getirmiştir.⁵

Avrupa çok büyük bir enerji krizinin ortasında şirketler “düşüş kazanç” (*windfall profit*) olarak adlandırılan kazanç türü ile kar elde etmiştir. Bu kavram kriz dönemlerinde ya da olağanüstü zamanlarda elde edilen beklenmedik kar anlamına gelmektedir. Avrupalı enerji şirketlerinin karları da bunun iyi bir örneğidir. Son yıllarda küresel birçok gerginlik ve iki yıl süren koronavirüs (Covid-19) salgını dönemi gibi olağanüstü bir dizi olay arka arkaya yaşanmıştır. Bunların sonucunda talep önce azalırken sonrasında ise artmıştır. Rusya'nın Avrupa'ya doğal gaz ithalatında kesintiler yapılırken petrol fiyatları öngörülemeyecek kadar yüksek seviyelere ulaşmıştır. AB'de ortaya çıkan yüksek enerji fiyatları bu gelişmelerin bir sonucudur. Bir yandan tüketicinin alım gücü düşerken diğer yan-

dan enerji üreticisi şirketlerin karları hiç beklemedikleri kadar yükselmiştir.⁶ Öyle ki 2022'nin ikinci çeyreğinde BP'nin karı üçe katlanarak 7 milyar sterline ulaşmıştır.⁷ Nisan-Haziran 2022 arasında Shell 10 milyar sterlinle rekor kar elde etmiştir.⁸ Total Energie 2022'nin ikinci çeyreğinde 5,7 milyar dolar net kar elde ederek 2021'in ikinci çeyreğindeki kazancını ikiye katlamıştır.⁹ Bu durum Avrupalı birçok devleti enerji şirketlerinin olağanüstü karlarından olağanüstü vergi almaya yöneltmiştir. Devletler söz konusu karları elde

5 “2022 State of the Union Address by President von der Leyen”, AB Komisyonu, 14 Eylül 2022, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ov/speech_22_5493, (Erişim tarihi: 15 Eylül 2022).

6 Servet Yıldırım, “‘Düşüş’ Kazanca ‘Düşüş Vergisi’”, *Milliyet*, 22 Ağustos 2022.

7 Jasper Jolly, “BP Profits Triple to £7bn as Oil Prices Surge Because of Ukraine War”, *The Guardian*, 2 Ağustos 2022.

8 Jasper Jolly, “Shell and Centrica Post Profits Totalling £11bn as Households Struggle with Bills”, *The Guardian*, 28 Temmuz 2022.

9 “Total Energies Annonce un Bénéfice de 5,6 Milliards D’euros au Deuxième Trimestre 2022, Plus Que Doublé Sur un an”, *Franceinfo*, 28 Ağustos 2022, https://www.francetvinfo.fr/economie/automobile/essence/totalenergies-annonce-un-benefice-de-5-6-milliards-d-euros-au-deuxieme-trimestre-2022-plus-que-double-sur-un-an_5281846.html, (Erişim tarihi: 18 Eylül 2022).

edenlere ekstra vergiler getirerek gelişmelerden zarar görenleri desteklemeye gayret göstermektedir.

ALMANYA'NIN ALDIĞI TEDBİRLER

Alman hükümeti enerji krizinin vatandaşlara yansımalarını azaltmak adına 125 milyar avroluk üç farklı yardım paketi sunmuştur. Söz konusu önlemler kapsamında akaryakıt vergileri düşürülmüştür. Haziran-Eylül 2022 dönemini kapsayacak şekilde aylık 9 avroya tren, otobüs ve metroda sınırsız kullanılacak toplu taşıma bileti sunulmuştur. Kamu tarafında enerji tasarruf önlemleri ise oldukça şaşırtıcı bulunmasına rağmen uygulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda kamu binalarının en fazla 19 santigrat dereceye kadar ısıtılmasına izin verilmiştir. Kamu binalarının, anıtların ve reklam panolarının ıskılandırmasının akşam saat 10.00'dan sonra kapatılmasına karar verilmiştir. Buna ek olarak –şahsi de olsa– yüzme havuzlarının ısıtılması yasaklanmıştır.¹⁰

Yıllardır yeşil enerjiye geçişin öneminden bahseden Almanya şaşırtıcı başka bir karar daha alarak geçmişte kapatılmasına karar verilen bazı kömür santrallerinin yeniden faaliyete geçirileceğini açıklamıştır. Ayrıca daha önce kapatılması kararlaştırılan iki nükleer santralin de kışın olası bir enerji sıkıntısına karşı acil durum rezervi olarak beklemede tutulacağı bildirilmiştir. Vatandaşlardan enerji tasarrufu yapmaları istenmiş, yüksek doğal gaz ve elektrik faturalarını hafifletmek için fatura desteği sağlanması kararı alınmıştır. Artan enerji faturalarının karşılanmasına yardımcı olmak için emeklilere tek seferlik 300 avro, öğrencilere de 200 avro ödeme yapılması kararı alınmıştır. Çalışanlara 300 avro, ailelere de çocuk başına 100 avro destek verilmiştir.

Ancak bu önlemlerin yeterli olmadığı görülmektedir. Tavan yapan enerji fiyatlarının etkisiyle azalan tüketim ise bazı Alman şirketlerinin iflas etmesine yol açmıştır. Ekonomi kontrolsüz bir şekilde ülkeyi kalıcı olarak zayıflatabilecek bir krize doğru gitmektedir. *Der Spiegel*'in haberine göre¹¹ ülkenin dört bir yanındaki

şirketlerden kötü haberler gelmektedir. Gübre üreticisi fabrikalar kapatılırken 2018 itibarıyla dünyanın en büyük çelik üreticisi olan ArcelorMittal Almanya'daki iki tesisinde üretimi durdurma kararı almış ve ayakka-bı satıcısı Görtz iflas etmiştir. Alman doğal gaz ithalat devi Uniper'in CEO'su Klaus-Dieter Maubach enerji fiyatlarına atıfta bulunarak "En kötüsü henüz gelmedi" demiştir.¹² Alman Sendikalar Konfederasyonu (DGB) Başkanı Yasmin Fahimi *Der Spiegel*'e verdiği bir röportajında hızla karşı önlemler alınmazsa bu durumun Almanya'nın sanayisizleşmesine yol açacak bir domino etkisi oluşturabileceğini iddia etmiştir. Almanya'nın en büyük Rus gazı ithalatçısı konumundaki Uniper'in kamusallaştırılma durumu bununla ilintilidir.

Der Spiegel'e göre enerji krizinin ilk kurbanları elektrik ve gaza yüksek oranda bağımlı olan kağıt, gübre ve çelik üreticileri olmuştur. Söz konusu üreticiler fiyat artışlarını sanayi şirketlerinden küçük ve orta ölçekli işletmelere kadar diğer pek çok sektöre yansıtılmaktadır. Alman Endüstrileri Federasyonu tarafından yakın zamanda yürütülen bir ankete göre şirketlerin yüzde 90'ından fazlası artan enerji ve ham madde fiyatları nedeniyle iflas riskiyle karşı karşıyadır.¹³

Ayrıca Makroekonomik Politika Enstitüsü (IMK) direktörü ekonomi araştırmacısı Sebastian Dullien önümüzdeki süreçte Almanya'da milyonlarca insanın tatil, dışarıda yemek, yeni mobilya gibi harcamalarını ertelemek zorunda kalacağını belirtmiştir. Hızla yükselen enerji fiyatlarının "devasa bir makroekonomik şok" olduğunu belirten Dullien bazı hanelerin bir sonraki faturasını nasıl ödeyeceğini bilmediğinin altını çizmiştir.¹⁴

Bunlara rağmen Almanları en fazla korkutan şey muhtemel ekonomik durgunluktur. 2022'nin ikinci çeyreğinde Alman ekonomisi yüzde 0,1 gibi oldukça düşük bir büyüme oranı sergilemiştir. Ekonomik araştırmalar gelecek aylardaki büyüme oranlarının da

10 "Avrupa'da Enerji Krizine Karşı Hangi Önlemler Alındı?", NTV, 12 Eylül 2022.

11 Michael Brächer vd., "How Bad will the German Recession be?", *Spiegel*, 14 Eylül 2022.

12 Sam Meredith, "ENERGY German Gas Giant Uniper Says the Worst is Still to Come after Russia Halts Flows to Europe", CNBC, 6 Eylül 2022.

13 Brächer vd., "How Bad will the German Recession be?".

14 "Germany Heading for Recession Despite New Relief Plan-Economists", Reuters, 5 Eylül 2022.

negatif yönde olacağını öngörmektedir. Alman Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği Başkanı Peter Adrian “hayal edilemeyecek bir düzeyde refah kaybını” tetikleyecek ve birkaç yıl sürebilecek bir ekonomik kriz tehdidiyle karşı karşıya olduklarını iddia etmiştir. Ona göre bu kriz; sosyal güvenlik fonlarını ve devletin hareket kabiliyetini baltalayabilecek bir kriz niteliğindedir. Ayrıca bu kriz birçok şirketin kalıcı olarak iflas etmesine de yol açabilecektir.¹⁵

FRANSA'YI BEKLEYEN TEHLİKE

Fransa, Rusya'nın doğal gaz kesintisinden en az etkilenecek ülkelerden biri konumundadır. Zira doğal gazının yüzde 55'ini Rusya'dan ithal eden Almanya'nın aksine Fransa doğal gazının sadece yüzde 17'sini Rusya'dan temin etmektedir. Paris hükümeti bu duruma rağmen gaz stoklarını güçlendirme kararı almış ve Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron da Fransızları zor zamanlara hazırlanmaları konusunda uyarmıştır. Eylül'ün başında Fransa Ekonomi Bakanı Bruno Le Maire gaz depolama tesislerinin yüzde 90'dan fazlasının dolu olduğunu söyleyerek ülkede elektriğin çoğunun (yaklaşık üçte ikisi) nükleer santraller aracılığıyla üretildiğini hatırlatmıştır. Fransa Başbakanı Elisabeth Borne ise haneler için elektrik ve doğal gaz fiyat artışlarını gelecek yıl yüzde 15 ile sınırlayacağını açıklamıştır. Doğal gaz ile ısıtılan Fransız hanelerinin faturalarında bu sayede her ay fazladan 200 avro yerine ortalama 25 avro civarında bir yansıma beklenmektedir. Başbakan Borne elektrikle ısıtılan ortalama bir hanenin faturalarında ayda 20 avro seviyesinde bir artış görüleceğini de sözlerine eklemiştir. Maliye Bakanı Bruno Le Maire yeni tedbirlerin devlete 11 milyar gazdan ve 5 milyar da elektrikten olmak üzere 16 milyar avroya mal olacağını söylemiştir.¹⁶

Fransız Ulusal Elektrik Sistemi İdaresi (RTE) Direktörü Thomas Veyrenc normal koşullarda bu kış enerji tedarikinde bir sorun yaşamayı beklemedikle-

rini belirtmiştir. Ancak normalden daha soğuk bir hava ile karşılaşılması durumunda fabrikalarda bazı üretim hatlarının kapatılması ve Fransız vatandaşlarının günde iki saate kadar elektrik kesintisiyle karşılaşmasının ihtimal dahilinde olduğunu belirtmiştir. Fabrikalardaki kısıtlamaların yeterli olmaması da muhtemel olarak görülmüştür.¹⁷

ABD'den sonra dünyada en fazla nükleer santrale ev sahipliği yapan Fransa'nın diğer Avrupa ülkelerine nispeten enerji krizinden daha az etkilenmesi beklenmekteydi. Ancak yenileme çalışmaları nedeniyle kapatılan birçok nükleer santral Fransız nükleer enerji üretimini son otuz yılın en düşük seviyesine indirmiştir. Veyrenc, Fransa'daki bu santrallerin yeniden çalıştırılmaması durumunda ülkenin kışı daha da kötü geçirebileceğini öngörmektedir.¹⁸

ENERJİ KRİZİNİN İTALYA'YA ETKİSİ

İtalya doğal gaz ithalatında yüzde 40 ile Rus gazına en bağımlı AB ülkelerinden biridir. Roma hükümeti bu nedenle kullandığı doğal gaz miktarını düşürmek adına kış boyunca evlerde ve iş yerlerinde ısıtmaya kısıtlama getirmeyi planlamaktadır. Geçtiğimiz hafta açıklanan hükümet planına göre apartman koridorları ve diğer kamu binalarındaki sıcaklık en fazla 19 santigrata kadar yükseltilebilecektir. Fabrika ve sanayiler için ise bu değer maksimum 17 santigrat olarak belirlenmiştir. Ek olarak ısıtma sistemlerinin her gün bir saat daha az açık bırakılmasına karar verilmiştir.

İtalyan ekonomisi önce koronavirüs salgını nedeniyle durma noktasına gelmiş, sonrasında rekor seviyelerde enflasyon yaşamış ve son olarak benzeri görülmemiş bir enerji krizi ile karşı karşıya gelmiştir. Seramik, kağıt ve tekstil endüstrisi, ulusal çelik endüstrisi, perakende ticaret dünyası ve aynı zamanda hizmet sektörü

17 “Thomas Veyrenc (RTE): Un ‘Risque de Tension’ sur le Réseau D’électricité Cet Hiver”, YouTube, 15 Eylül 2022, https://www.youtube.com/watch?v=pCVWdugOp3s&ab_channel=BFMBusiness, (Erişim tarihi: 16 Eylül 2022).

18 Romane Bonnemé, “Non, le Parc Nucléaire Français ne Tourne Pas ‘à Fond’ Comme L’affirme Zakia Khattabi”, RTBF, 15 Eylül 2022, <https://www.rtbf.be/article/non-le-parc-nucleaire-francais-ne-tourne-pas-a-fond-comme-laffirme-zakia-khattabi-11066647>, (Erişim tarihi: 16 Eylül 2022).

15 Brächer vd., “How Bad will the German Recession be?”.

16 Julien da Sois ve Océane Herrero, “EN DIRECT-Élisabeth Borne Annonce la Prolongation du Bouclier Tarifaire en 2023 et des Chèques Énergie «Exceptionnels»”, *Le Figaro*, 14 Eylül 2022.

son derece zor bir sonbaharın yaklaştığını her fırsatta dile getirmektedir. Üçüncül sektör, turizm ve ticarete faaliyet gösteren 700 binden fazla şirketi bir araya getiren ulusal kuruluş olan Confcommercio'ya göre Ocak 2023'ten önce 120 bine kadar şirket iflas riskiyle karşı karşıyadır. Bunun gerçekleşmesi durumunda ülke çapında 370 bin kişi işsiz kalacaktır. Temmuz boyunca enerji maliyetleri beş kat artarken akaryakıt maliyetleri salgının başlangıcından bu yana yüzde 30 ile 35 oranında artış göstermiştir. Bu durum 25 Eylül'de gerçekleşen genel seçimlerin ana konusu olduğu gibi oldukça şaşırtıcı "yakınlıklar" kurulmasına da sebep olmuştur. İtalya'da hem aşırı sağcı Lig Partisi'nin lideri Matteo Salvini hem de merkez parti Azione'nin lideri Carlo Calenda 30 milyar avroluk olağanüstü sübvansiyon vadedinde bulunmuştur. Ancak geçen yıl boyunca yükselen enerji fiyatlarıyla karşı karşıya gelen işletmelere ve hanelere yardımcı olmak için 49,5 milyar avro (GSYH'nin yaklaşık yüzde 2,8'ini) tahsis eden İtalyan hükümeti bu fikre karşı çıkmaktadır. Geçici hükümet sunulan bu fikrin kamu açığında önemli bir artışa neden olarak büyük sıkıntılara yol açacağıın altını çizmiştir. Yeşil Avrupa (Europa Verde) ise soruna Ursula von der Leyen gibi yaklaşmaktadır. Yaptığı son açıklamada geçtiğimiz dokuz ayda ulusal enerji şirketlerinin 50 milyar avro civarında rekor kar elde ettikleri ve buna engel olunması gerektiğinin altını çizmiştir.¹⁹

AVRUPA'NIN ENERJİ KRİZİ VE TÜRKİYE

Brüksel'in Avrupa'nın Rusya'ya olan doğal gaz bağımlılığını en aza indirmeye yönelik çabaları Türkiye'ye kilit bir rol atfedebilecektir. Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle Ortadoğu ve Hazar Bölgesi'nden petrol taşımak için ideal bir pozisyonadadır. Hazar Denizi'nde bulunan gaz kaynaklarını Avrupa pazarına ulaştırarak Brüksel'in enerji arzını artırmayı ve çeşitlendirmeyi amaçlayan Güney Gaz Koridoru (GGK) Boru Hattı'nın kalbinde yer almaktadır. Bu anlamda Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) ve Trans Adriyatik Doğal Gaz Boru Hattı (TAP) inşaatları hem

Türkiye hem de AB için çok önemlidir. Ancak bu iş birliği henüz tam olarak istenilen düzeyde gelişmediği için ne Türkiye'de ne de Avrupa'da Rus doğal gazına olan yoğun bağımlılığı sona erdirmeye yetmemiştir. Bunun ardında üstesinden gelinmesi gereken birkaç önemli zorluk bulunmaktadır.

Günümüzde GGK girişiminin başlamasından on dört yıl sonra Türkiye üzerinden Avrupa Kıtası'na ulaşan ve Ruslara ait olmayan tek doğal gaz Azerbaycan doğal gazıdır. Avrupa'nın Rusya'ya bağımlılığı halen çok yüksektir ve GGK'nin tek somut başarısı ise Azerbaycan'ı Türkiye üzerinden İtalya'ya bağlayan TANAP ve TAP boru hatlarıdır. Bakü yeni açıklamasında Azerbaycan'ın Avrupa'ya gaz ihracatının bu yıl yüzde 30'dan fazla arttığını duyurmuştur. Azerbaycan Enerji Bakanı Parviz Shahbazov Twitter'daki açıklamasında ülkesinin 2022'nin ilk sekiz ayında Avrupa'ya 7,3 milyar metreküp gaz tedarik ettiğini belirtmiştir. Azerbaycan AB'nin yıllık doğal gaz ihtiyacının yaklaşık yüzde 2,5'ini Türkiye üzerinden gönderdiği doğal gaz ile karşılamaktadır.²⁰

Azerbaycan'ın rezervleri Avrupa'nın Rusya'ya bağımlılığını sona erdirmeye yetecek düzeyde değildir. Ancak dünyanın en büyük dördüncü doğal gaz rezervine sahip olan Türkmenistan'ın bu noktada çözüm olması mümkündür. Türkmenistan'dan gelen doğal gazın Hazar Denizi'nin altından ve ardından Azerbaycan üzerinden Türkiye'ye taşınabilmesi mümkündür. Geçmişte Türkmenistan'dan Türkiye'ye ve ardından Avrupa'ya doğal gaz ulaştırma olasılığı sıklıkla önerilmiş ancak başarılı olunamamıştır. Hazar Denizi boyunca boru hatları geliştirme girişimlerinin şimdiye kadar başarısız olmasının nedeni ise büyük ölçüde beş Hazar kıyıdaş devleti arasında deniz tabanının ortak kullanımı konusundaki anlaşmazlıklardır. Bu sorunun çözülmesi halinde Türkiye'nin transit gaz ticaretindeki ağırlığı artabilecektir ancak bu kısa vadede pek mümkün gözükmemektedir.²¹

20 "Azerbaïdjan: Les Exportations e Gaz Vers l'Europe en Forte Hausse", *La Gazette*, 13 Eylül 2022.

21 Kadri Taştan, "Turkey and European Energy (in) Security", *SWP Comment*, Sayı: 38, (Haziran 2022), s. 3-4.

19 Silvia Benedetti, "En Italie, la Crise Énergétique Hante la Campagne Électorale", *Le Soir*, 2 Eylül 2022.

Bir başka çözüm Doğu Akdeniz'dir. Türkiye'nin güneyinde bulunan büyük miktarlardaki doğal gaz rezervinin Avrupa ülkeleri için Rus gazına alternatif bir kaynak olabileceği düşüncesi Avrupada heyecan oluşturmaktadır. Türkiye bu doğal gazı Avrupa pazarlarına aktarmak için elverişli coğrafi konuma sahip olsa da Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile anlaşmazlıklar bu doğal gazın Avrupa'ya ulaşmasına engel olmaktadır. Karadeniz'de bulunan doğal gaz rezervinin sisteme dahil edilmesinin vakit alacağı göz önünde bulundurulduğunda Türkiye kara sularında bulunan doğal gazın Avrupa'ya ithalinin de kısa vadede pek mümkün olmadığı görülmektedir.²²

Son olarak geçtiğimiz aylarda ilişkilerin yeniden normalleşme sürecine girdiği İsrail'den de bahsetmek gerekmektedir. İsrail'in önemli düşünce kuruluşlarından olan İsrail Bölgesel Dış Politikalar Enstitüsü (Mivim) Başkanı Nimrod Goren'e göre büyükelçilerin yeniden göreve gelmesi hem taraflar arasındaki stratejik diyalogun yeniden başlamasını sağlayacak hem de enerji ithalatının kapılarını açabilecektir.²³ İsrail doğal gazının Türkiye üzerinden Avrupa pazarına ulaştırılması iki ülke ilişkilerine pozitif katkı sunacaktır. Böyle bir gelişmenin olması halinde her iki ülke de Avrupa'ya satılan doğal gaz üzerinden kazanç elde edecektir. Ancak bu formülün de kısa vadede devreye girme ihtimali çok düşüktür.

SONUÇ

AB genelinde çok önemli bir enerji krizi mevcuttur. Bu krizin başlıca kaynağı enerji konusunda henüz

bağımsızlığa erişilemeden Rusya ile bağların kopma noktasına gelmesidir. ABD'nin aksine Rusya'ya bu denli bağımlı olan ülkelerin zedeledikleri ilişkilerin faturasını bu ölçekte krizlere ve enflasyona alışkın olmayan Avrupa halkı ödemektedir. Yüzde 70 oranında artan Avrupa'nın LNG ithalatına karşın Rusya şu anda AB'nin ithal doğal gazının yalnızca yüzde 9'unu karşılamaktadır. Orta vadede fiyatları düşürmek, yenilenebilir kaynaklara geçişi sağlamak ve Avrupa'nın enerji güvenliğini inşa etmek gerekmektedir. Ancak kısa vadede arz yönlü alternatifler büyük ölçüde tükenmiştir. Zira kısa vadede ne Türkiye ne de diğer ülkeler Avrupa'nın bu sorununa tam anlamıyla çözüm sunamayacaktır. AB'nin bir sonraki mantıklı hamlesi talep üzerine daha kararlı hareket etmek, piyasa mekanizmalarına ve fiyatlara müdahale edecek önlemleri keşfetmektir.

Enerji krizi Avrupa'ya ekonominin yanı sıra sosyal ve siyasi zararlar da verecektir. Krizin başlangıç döneminde gerçekleşen Fransa seçimlerinin bu durumdan ne denli etkilendiği ortadadır. Dolayısıyla enerji probleminin devamı halinde Avrupa ülkelerinde gerçekleşecek seçimlerin bundan ne kadar etkileneceğinin öngörülmesi çok zor bir durum değildir. Buna ek olarak Rus işgalinin olduğu dönemde Avrupada Ukraynalı mültecilere yönelik oldukça pozitif bir bakış açısı bulunmaktaydı. Rusya yanlısı ve aşırı partilerde ise sessizlik hakimdi. Ancak savaşın uzaması ve Avrupada bir refah kaybının yaşanması Ukraynalı mültecilere ve aşırı partilere yaklaşımın değişmesine neden olmaktadır. Enerji krizi yakın vadede çözüme kavuşturulmazsa siyasi sonuçları ile de Avrupada yerleşik düzeni tehdit etmeye devam edecektir.

22 Taştan, "Turkey and European Energy (in) Security", s. 6-7.

23 Lazar Berman, "Les Liens Entre la Turquie et Israël Pourraient-ils Refaçonner la Région?", *Times of Israel*, 25 Ağustos 2022.

Bu yayındaki fikirler tamamen yazarına aittir ve SETA Vakfı'nın yayın politikasını yansıtmayabilir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi